

Çölüň alyslyklaryna pyşyrdan tilki: Erwin Rommel

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Çölüň alyslyklaryna pyşyrdan tilki: Erwin Rommel ÇÖLÜŇ
ALYSLYKLARYNA PYŞYRDAN TILKI: ERWIN ROMMEL

Ölümi-de ömri ýaly sensassion bolan nemes serkerdesiniň kyssasy Germaniýadan kän uzakda Afrikanyň ýakyp-ýandyryjy yssysynyň astynda başlapdy.

Faşistik Germaniýanyň taryhynda ýagşylykda ýatlanýan ýeke şahsyýet ýok.

Adamzat taryhynyň gören iň zalym dolandyryş formalarynyň biri hökmünde kabul edilen gitlerçi diktaturada Rommeliň ady bolsa bulardan aýratyn öwrenilmäge mynasyp.

Gitleri öldürmäge synanyşandygy (belki-de, synanşypdyr diýen ýöne bir çaklamasy) sebäpli simpatiýa bilen garalýan Erwin Rommeliň ömri we ölümi häli-häzirlerem syrlylygynda galýar.

Onuň Afrikadaky göreş ýoly, liderlik garaýşy we faşistik partiýanyň arasyndaky ýolbaşçylardan tapawutlanýan iş

metodikasy ünsi özüne çekmegi başarypdy.

Biziň günlerimizde häzirem ABŞ-daky we Ýewropadaky barlagçylaryň köp sanlysy Rommel hakda täze-täze makalalary ýazýarlar.

Hatda Golliwudda nasistleriň arasynda başgaça görkezilýän ýeke-täk nemesiň Rommel bolmagy nemesleriň belli bir derejede wyždanlaryny aklamagyna sebäp bolýar.

Ölümi-de ömri deý sensassion bolan nemes serkerdesiniň kyssasy Germaniýadan kän uzakda Afrikanyň ýakyp-ýandyryjy yssysynyň astynda başlapdy.

• Rommeliň sergüzeşti

1891-nji ýylyň 15-nji noýabrynda dört çagaly maşgalanyň ikinji çagasy bolup, Ulmda dünýä indi. Maşgalasynyň oňa beren doly ady Erwin Johannes Eugen Rommeldi.

Kakasy-da matematika mugallymy bolan Rommeliň matematikadan uçursyz zehinliligi bilen tapawutlanýardy, emma ylmy taýdan welin o diýen ukyp-başarnykly okuwçy däldi.

Onuň bu ýagdaýyny duýan maşgalasyny ony sporta gönükdirdi. Gimnastika ugrundan giden Rommel 16 ýaşyndaka öz höwesini bilen goşunyn hataryna goşuldy.

Maşgalasy diňe aristokratlaryň kabul edilýän gwardiýa geçmegine garaşsa, Rommelij gözi harby toplardan başga zady görenokdy.

Ýetişiği pes Rommel harby durmuşynda we okuw sapaklaryny ortagürp derejä hem çykaryp bilmedi, muňa garamazdan serkerdeleri onuň üýtgeşik zehininiň bardygyny syzypdylar.

Okuw sapaklarynda tapawutlanyp gidibermeýän ýaş Rommel türgenleşik meýdanlarynda az duş gelinýän liderlik ukyplarynyň bardygyny görkezip bilýärdi.

Birinji jahan urşunyň ilkinji aýlarynda ýaralanandygy sebäpli wagtyndan oň harby gullukdan boşadylan Rommel az wagtyň içinde bejergisini tamamlap, front meýdanyna dolandy.

Rommeliň adyny birinji eşitdirjek üýtgeşmesi mundan soň bolup geçdi, çünki 1915-nji ýylda goşuna dolananda bu gezek öz rotasyna serkerdelik edip başlapdy.

Rommeliň rotasynyň hem bolan fronty fransuzlaryň töwerekleýin hüjümi bilen gabawa alyndy.

Bu gabawy duýan ýeke-täk nemes serkerdesi Rommeldi we ol gabawy böwsüp, fransuzlaryň doly ýeňiş gazanmagyna ýol bermedi.

Bu üstünlik arkaly Argonne hem wzwod serkerdesi bolupdy, emma Rommeliň liderlik etmek meselesindäki okgunlylygy ony söweş meýdanynda duşmanyň açyk nyşanasyna düşürýärdi.

1917-nji ýylyň oktýabr aýynda bu gezek aýagyndan ýaralanyp, gaýtadan gospitala ugradyldy.

Urşuň soňy golaýlap gelýärkä Rommel gospitaldan çykdy, bu gezek ol Rumyniýa frontuna ýollandy.

Bu frontda Rommel has öň görmedik uruş düzgüni bilen garşylaşdy. Ol belli bir derejede gerilla taktikasy diýip boljak «ur-da gaç» operasiýalaryny üns bilen yzarlady.

Garamagyndaky rotalary ownuk toparlara bölüp, köptaraply operasiýalary dolandyрма tejribesini edindi, bu tejribe bilen ol Afrikada ýeňişden ýeňişe äkitjek strategiýanyň düýbünü tutupdy.

Rommel gabaraly we koordinasiýasyz tradision düzgüniň ýerine çakgan, çeyre we döredijilikli uruş modelini oýlap tapdy.

• Rommeliň Afrika başdan geçirmesi

Ikinji jahan urşunyň gyzgalaňly dowam edýän günlerinde Adolf Gitler Rommeli Afrika goşun birikmeleriniň serkerdebaşysy edip belledi.

Şeýtmäge başga bir esasy sebäp Gitleriň oňa bolan garaýşydy. Gitler uruş gahrymany Rommele haýsy goşun birikmesine ýolbaşçylyk edesiň gelýändigini soranda, Rommel şobada tank birikmeleriniň başyna geçmek isleýändigini aýdypdyr.

Afrika gitmezden öň 1940-njy ýylda Belgiýanyň we Fransiýanyň üstüne edilen hüjümlerde uly hyzmatlary bitiren Rommel iňlisleriň «Matilda» kysymly tank güýçlerine garşy bütinleý şahsy ukyp-başarnygy gazanan ýeňişleri iňlis tanklary hakyndaky rowaýatpisint gep-gürrüňleriň aradan aýrylmagyna getirdi.

Iňlisleriň Dunkirke garşy başlan operasiýasynda kanalyň günorta tarapynda Rommeliň tanklary 6 müň 849 ýesir aldy we 48 «Matilda» tankyyny ýol etdi.

Üstesine bu üstünlik bary-ýogy bir günde gazanylypdy. Yzysüre gelen aýlarda bolup geçen Somme söweşinde bu gezek 12 müň 674 iňlisi ýesir aldy.

Iň möhümi bolsa, Çerbourgda bolan çaknyşyklarda Rommeliň tank birlikleri 97 müň fransuz esgerini ýaraglary bilen bile ýesir aldy.

Bu Fransiýanyň azat bolmagy üçin iň soňkuja umytlarynyň hem ýok bolýandygyny aňladýardy.

Rommel dem salymda Berliniň iň beýik gahrymanyna öwrüldi.

Şeýle üýtgeşmeleriň bolýan wagtynda ýaran güýçlerden Italiýa, esasanam Sirenaýka ýaly ýerlerde iňlisleriň öňünde diýseň kyn ýagdaýa düşüpdi.

Mussolininiň uly umyt bilen bellän marşaly Rodolfo Graziani Afrikada urgy üstüne urgy alýardy.

Afrikada urşy ýeňiş bilen tamamlamagyň önüsyrasynda bolan Antanta güýçleriniň işi pyrrykydy.

Beýleki bir ýandan iňlisleriň indiki maksadynyň Tripolini almakdygy bellidi. Gitler muňa päsgel bermek maksady bilen gorag halkasyny gurmagy makul bildi.

1941-nji ýylyň 3-nji fewralynda «Deutsches Afrikakorps» ady bilen tanalýan Afrika güýçleriniň başyna Rommel bellendi.

12-nji fewralda Rommel sessiz-üýnsiz Afrika aýak basdy. Rommeliň birlikleri birinji nobatda Sirenaýkadaky iňlis howpuny aradan aýyrды. Yzyndan Tobrukdaaky iňlis güýçlerini derbi-dagyn etmegi başardy.

1942-nji ýylda Tunisde ýerleşen Rommele gazanan üstünlikleri üçin Berlin tarapyndan «Rysar haçy» berildi.

Rommeliň ýeňişleriniň yzysüre Angliýada Obşınalar palatasy toplandy we Çerçillden bolýan zatlar hakda doly maglumat bermek talap edildi.

Münbere çykan Çerçill Rommel hakda şeýle diýdi:

– Güýçlerimiz Antanta güýçlerinden kän öňdedi. Elli müňi nemes togsan dokuz müň adama garşy ýüz müňden gowrak esgerimiz bardy. Üpjünçilik taýdanam ýagdaýymyz gowudy we täze

toplarymyzy fronta sürüpdik. Muña garamazdan Tobruk goragymyz bir günde çökdi. Duşman bilen aramyzy 200 km daşlykda saklap, Marsa Matruha çenli çekildik. Rommel diýilýän adam baş günden soň ýene garşymyza çykdy. Urusmakdan ikilenç gaçyp Müsüriň El Alemeýn diýilýän ýerine çenli yza çekilmäge mejbur bolduk. Ullakan 5-nji goşun birikmämize näme boldy, düşünemok?..

(Seret: Paul Karrel – «Rommel Çöl Tilkisi»)

Birliklerini kenarýaka ýerde ýerleşdiren Rommel içlere aralaşmagyň ýerine «ur-da gaç» taktikasy bilen iňlis birliklerine uly ýitgileri çekdirdi.

Çöli eliniň aýasy ýaly bilýän Rommele duşmanlary «Çöl tilkisi», nemesler bolsa «Çöl panseri» lakamyny beripdi.

• Terakt we syýasy ýykylyş

Rommeliň Afrikada gazanan ýeňişlerinden soň Gitler oňa ýene bir jogapkärli wezipäni ynandy. Nemesleriň iň uly ýarany Mussolini Italiýada häkimiýetini elden gidermegiň öň ýanynda durdy.

Rommel indi Italiýa gidip gerekli önüni alyş çärelerini almalydy, emma Rommel hakda ýaýran gep-gybatlardan soň Gitler bu kararyndan el çekip, ony 1944-nji ýylyň ýanwarynda Demirgazyk Fransiýa ýollady.

Rommel bu ýerde bolanda ABŞ Normandiýada giň gerimli halas ediş operasiýasyny başlajak bolup ýördi.

Şol ýylyň 17-nji iýunynda bolup geçen howa hüjüminde awtoulagy nyşana alnan Rommel kellesinden ýaralandy. Alan şikesini bejertmek üçinem Berline ugradyldy.

Afrikada gazanan ýeňişleri arkaly heniz dirijä duşmanlarynyň arasynda diri rowaýata öwrülen Rommeliň ölümi-de sarsgyn döretdi.

Iňlisleriň 1941-nji ýylda Afrikada ýeňiş gazanjak bolup durka, ýeňilmeginiň ýeke-täk düşündiriş bardy: Çöl tilkisi Rommel.

Onuň bu ýeňişi uruşyň Afrikada iki ýyl, esasy gury ýerde bolsa dört ýyl uzamagyna getirdi. Ýöne Rommeli ýok edesi gelýän diňe iňlisler däl.

Onuň günbe-günden artýan şöhraty duşmanlarynyň sanyny

Berlinde-de ep-esli köpeldipdi.

1944-nji ýylyň iýulynda Rommeliň ady Gitleri agdarmak isleýän toparyň arasynda görkezildi. Ýogsam bolmasa Rommel syýasat bilen hiç bir babatda gyzyklanýan adam däldi, onuň bar bileni-biteni front meýdanydy.

Belkäm şonuň üçindir, onuň Berlinde özüne garşy herekete geçen toparyň bardygyny habary-da ýokdy.

7-nji oktyabrda Marşal Wilgelm Keýtel telefon arkaly jaň edip, Gitleriň Berlinde geçirjek ýygnaýyşyna gatnaşmagyny teklipl etdi. Bejergiden soň Ulme giden Rommeli ýörite otly Berline getirmelidi, emma heniz ýaralary bitip ýetişmedik Rommel bu teklipten sypaýylyk bilen ýüz öwürdi.

Şondan soň general Burgdorf Rommeliň öýüne gelip oňa Berlinde kimdir birileriniň 20-nji iýulda Gitleriň janyna kast etmäge synanyşanlaryň arasynda adynyň bardygyny habar berdi.

Rommel Gündogar frontynyň serkerdebaşysy wezipesine geçmäge garaşyp ýördi. Beýleki bir ýandan Gitleriň garşysyna gurnalan terakt üstünlikli geçen bolsa, olaryň özüni Gitleriň ýerine goýmak isleýändiglerini eşitdi.

Elbetde, Gitleriňem bu plandan habary bardy, meseleden habarsyz galan ýeke-täk kişi bolsa Rommeliň özüdi.

Az wagtdan soň Gitlerden Rommele hat geldi. Rommel aýalyna ýagdaýy şeýle düşündirdi:

– Hoşlaşmaga geldim. Gitler maňa derman ugradypdyr. Eger islesem, muny inžektirleme ýoly bilen berip biljekdiklerinem aýtdylar. Üç sekuntda täsirini görkezýän zäher... Tersine bolanda halk sudunda jogapkärçilige çekilenimden soň atylmaly bolaryn.

(Seret: Lewin R: Rommel as Military Commander London: Batsford)

Maşgalasynyň gaçmagy ýa-da suda çykmagy ündelenem bolsa, Rommel munuň mümkin däldigini bilýärdi, çünki Gestapo onuň öýüniň töweregini bireýýäm gabawa alypdy.

«Afrika Krops» harby lybasyny geýen Rommel maşgalasy bilen hoşlaşandan soň öýünden çykdy. Awtoulagy bilen birnäçe ýüz metr ýöränden soň açyk meýdana geldi.

Rommel kömekçisini we sürüjisini awtoulagdan düşürdi. On

minuda golaý wagtdan soň gapy açylanda Nasistik Germaniýanyň iň güýçli serkerdesi Rommeliň jansyz bedeni awtoulagda süýnüp ýatyrdy.

1944-nji ýylyň 15-nji noýabrynda operasiýanyň şowly geçendigini eşiden Gitler döwlet derejesinde ýas ygylan etdi we Rommeli uly harby dabara bilen jaýlamagy buýurdy.

Rommel çüýrän häkimiýet sistemasynda gahrymanlaryňam güýç söweşinde pida bolup biljekdiginiň iň aýdyň mysalydy.

Mehmet Mazlum ÇELIK.

celikmehmedmazlum@gmail.com

19.08.2021 ý. Taryhy şahslar